

- **Ірина Кушнір:** Мене звати Ірина Кушнір. Сьогодні 25 квітня 2023 року, і в цьому онлайн інтерв'ю зі мною Анна Чечель, інтерв'ю для проекту «Переселенці з України» в англійському секторі вищої освіти. Пані Анно, почнемо коротко з того, щоб ви розказали про себе трошечки, щоб ми зрозуміли контекст.
- **Анна Чечель:** Вітаю, пані Ірино, дуже рада долучитися до цього проекту, бо мені здається, що дійсно дуже важливо на сьогоднішній день досліджувати ці питання, поширювати цю інформацію, обмінюватися, аналізувати і робити безумовно висновки з тих подій, які ми були вимушені пережити в нашому житті, щоб запобігти цим чомусь такому у житті інших людей. Хочу перш за все сказати, що так, я вже, мабуть, більшість половину свого життя у системі вищої освіти в Україні. Тобто після закінчення університету, я продовжила там навчання в Аспірантурі, захистила кандидатську дисертацію і продовжувала працювати в одному з донецьких університетів, бо наша родина саме з Донецьку. І оці події в нашому житті почалися ще в 2014 році, коли наш, мій рідний, скажімо так, Донецький державний університет управління був переміщений до Маріуполя. Ми продовжили навчання і свою освітню і наукову діяльність саме в Маріуполі. Можу сказати, що перше переміщення було дуже таке незрозуміле, скажімо так. Багато хто не розумів, що відбувається як довго це триватиме, з чого починати, до кого звертатися. Але цей досвід, він, мабуть, нам був потрібен. Тому що після 8 років роботи в таких умовах, було прийняте рішення об'єднати наш університет з Маріупольським державним університетом і це відбулося саме у січні 2022 року, тобто майже за два місяці до тих подій, які перевернули Україну і життя у всій Україні. Тобто це у нас був наступний етап адаптації, наступний етап пошуку, скажімо так, підходів, взаємодії у рамках нової структури, нового університету. І майже, відпрацював два місяці, ми почули ці жахливі новини, що в Маріуполі починаються бойові дії, по всій Україні вибухи, по всій Україні почалися руйнування, і це було жахливо. Можу сказати, що мабуть, ці події підштовхують думати, що нічого не буває у житті...все закономірно. Але можливо ми не розуміємо певних причин, певних наслідків і ми маємо це досліджувати. Можу сказати, що мені пощастило, бо саме в цей період наша родина захворіла на Ковід. Отак, можливо це, говорити не дуже зрозуміло чому, але це мене врятувало від того, щоб їхати на роботу в Маріуполь і я залишилась з родиною. На той час наша родина переїхала ще в 2014 році у передмістя Донецька, де ми мали невеличкий будинок для відпочинку, скажімо так. Ми виїхали на літо, після того як Донецький аеропорт почали бомбардувати і думали, що повернемося у вересні, продовжимо навчання, бо треба ж і дитині в школу йти, і у мене ж робота з вересня почнеться, але цей відпочинок, можна сказати, він затягнувся майже на 8 років. І ми були вимушені бути дуже поряд з лінією розмежування, ми чули постійно ці події, які відбуваються поряд з Горлівкою, поряд з Бахмутом. Але, мабуть, що людина до всього звикає, і ми продовжували навчання, і життя, і майже робили певні плани на майбутнє. Але, ось це 24 лютого підштовхнуло нас зрозуміти, що всі ці плани ми маємо знов ж таки переглядати. Трохи, коли вже здоров'я почало дозволяти, ми дійсно вирішили покинути це місце, тому що воно почало бути знову дуже небезпечним. Ми постійно чули вибухи у Краматорську, у Костянтинівці, у Слов'янську, тобто увесь Харківський напрямоч почав бути дуже небезпечним. І ніхто не міг сказати, як події будуть розвиватися в цьому випадку. Чи буде призупинений наступ, чи навпаки, буде продовження захоплення територій. Тобто ми опинилися в дуже критичній ситуації. Відверто кажучи, люди, які перебували на окупованих територіях, були в більшій безпеці на той момент ніж люди, які були саме на тих територіях, де відбувалися оці бойові дії і залишатись там було дуже небезпечно. Поряд з тим, дійсно цей стан який почався в Маріуполі, оці новини, які ми бачили у відкритих джерелах інформації, і неможливість зв'язатися з колегами і спитати як дійсно справи: що там відбувається? Як ви? Чи в безпеці? Є їжа? Чи є якісь умови відповідні, щоб пережити ці випробування? Це було жахливо, і безумовно майже оце 2 березня, коли всі, коли був втрачений зв'язок з Маріуполем – це мабуть дата, коли ми будемо

зі своїми колегами завжди пам'ятати і завжди вона буде така....ну я, коли я бачу 2 березня, коли я побачила в календарі цього року, у мене мурашки по шкірі пішли. Ось майже рік пройшов з початку всього цього жахиття. І з одного боку, незрозуміло як буде, скажімо так, справи відбуватися в професійній сфері, але на той час питання життєдіяльності і питання виживання постали на перше місце. І безумовно останнім рішенням, що нас уже підштовхнуло дуже швидко зібрати речі та їхати було те, що у мене мама ще хворіє на діабет і в нашій області сказали, що немає інсуліну. Коли він з'явиться також було велике питання. І це нас вже підштовхнуло, що так, треба їхати, треба шукати умови як жити далі. Трохи зупинюсь на тому, яким чином це відбувалося. Дійсно знайти... тоді ми перебували у нашому маленькому Нью-Йорку і коли (це невеличке містечко, це година, якщо їхати на машині до Донецьку, і година до Бахмуту) тобто зараз там також дуже неспокійно. Це таке місце, де в будь-який час може відбутися будь-яка подія, пов'язана з якимось військовими діями. Отже, тоді вже знайти якийсь громадський транспорт було неможливо і знайти людину, яка погодиться відвести до Краматорська, щоб сісти на евакуаційний поїзд – це було дуже складно, може сказати, тому що ці постійні повітряні тривоги, постійні очікування якихось непередбачуваних подій і дуже багато людей обирали шлях все ж таки залишитися вдома і не ризикувати кудись вирушати в якісь подорожі. Але коли ми вирішили все ж таки їхати і під ці повітряні тривоги знайшлася людина, яка погодилася допомогти нам в цьому. І коли ми приїхали до залізничного вокзалу в Краматорськ, бо це була найближча станція на той час. Далі потяги вже не ходили. Це був день, коли вперше був обстріляний цей евакуаційний потяг. Інших потягів також не було, тільки евакуаційні приходили до Краматорська. В цей день загинула одна з провідниць, це був дуже такий...сумний день, скажімо так, коли Укрзалізниця почала втрачати людей, які допомагали іншим людям врятуватися від війни. І певні затримки руху, тобто вже затримки часу цих евакуаційних потягів почалися. Багато людей в цей день вирішили все ж таки залишитися вдома і не їхати, бо дійсно рух евакуації у ці дні був дуже потужний. Люди приїжджали на залізничний вокзал і чекали дві-три доби, щоб просто сісти в потяг. Люди їхали у проходах, сидячі, стоячі, тобто, як тільки можна, викидали валізи, щоб взяти людей. Тобто це було достатньо складно. Але в цей день, коли ми приїхали, я скажу, що мабуть з одного боку ми дуже ризикували, з іншого боку...зранку були обстріли Краматорська, були оці руйнування і оці події всі відбулись. Але все ж таки ми вирішили їхати і ми потрапили до потягу саме в цей день. Тобто нам зараз хочеться все ж таки зупинитися на тих подіях, які нам допомогли, які якимось все ж таки були позитивними аспектами, які ми зустріли на цьому шляху. Коли ми сіли у потяг, в купе ми були, моя мама та моя донька, та ще з нами були дві матусі з центру для матерів з дітьми, що потерпали від домашнього насилля. Тобто вони і ще з 4-ма діточками, ось ми, скільки там нас було, я вже не можу порахувати, але дуже багато. І в кожному купе було саме так. Але людей в проходах не було. І це було добре, всі провідники сказали: «Та ви ще дуже добре їдете, у вас ще багато вільних місць, на підлозі і все в вас добре». Можу сказати, я була також вражена роботою, як нашого місцевого самоврядування, які організовували все, як люди сідали у ці потяги, тобто було настільки, незважаючи на ці, дійсно небезпечні умови, які постійно змінювались, координація людей і розміщення по вагонах було просто настільки чітко відпрацьовано, просто молодці. Можу сказати, що займалися цим, я знаю, що Донецька державна адміністрація і місцеві органи влади Краматорська. Можу сказати, що дуже професійні люди. В такому режимі, ніхто з тим не стикався до цього. Це були нові умови і нові виклики для цих державних службовців. Такі ж люди як і ми з вами. Мені здається, що вони про свою безпеку і про своє життя майже не думали. Вони думали про цих людей, які прийшли і очікували цих послуг, цієї допомоги. Коли ми сіли у потяг, я знову була вражена силою духу провідників і працівників Укрзалізниці, які, мені здається, що вони жили в цих поїздах тоді. Тому що вони курсували туди і назад майже без перепочинку. Але ці люди ще були здатні посміхатися, обмінюватися

жартами, підтримувати інших, налаштовувати: «Все ви добре робите, ви в евакуаційному потягу, все з вами вже добре! Ви зробили все, що ви мали зробити, далі відпочивайте та налаштовуйтеся на те, що, так випробування ще будуть, але ви маєте бути до них готовими!» Тобто оця мотиваційна підтримка, це ще раз дуже вразила мене, саме ось «які українці!», якими сильними ми можемо бути і все ж таки ці випробування роблять нас більш відкритими, що ми це можемо і почали це демонструвати один одному, показувати які ми насправді, які ми народжені. Отже, можу сказати, що потяг крокував без маршруту. Тобто на кожному етапі керівник потягу отримував нові інструкції від ЗСУ і маршрут постійно змінювався. Тобто яким чином там це все відбувалося, незрозуміло, але ніхто не знав, яка наступна станція, коли ми до неї доїдемо, але ми знали тільки, що ми їдемо на захід України в більш безпечне місце. Неможна було відкривати вікна, неможна було включати світло. Але всі розуміли чому все так і, дійсно, все це сприймалося як з необхідністю. На кожній станції де ми були, заходили волонтери і приносили якусь їжу, приносили якісь умовно необхідні речі для перебування у потягу. Це також дуже вражало, тому що це демонструвало, що ці люди чекали постійно, що якийсь потяг до них приїде. Ніхто не знав звідки і на яку станцію, і коли ці потяги приходять, але були визначені станції через які будуть крокувати ці потяги і люди постійно чекали, люди постійно готували їжу. Ну я ж кажу, якісь фрукти, напої, те що допомагає людям бути саме у цих умовах у потягу. І звичайно, майже за три доби, ми доїхали. Це було дуже довго, десь ми дуже довго стояли, чогось чекали, тобто незрозумілі якісь події були, але мабуть, що так мало бути. І через три доби ми дістались до Чернівців. Ми приїхали майже о третій годині ночі і це була комендантська година і ніхто нікуди не міг потрапити. Всі залишалися на вокзалі, тобто чекали коли вже приїде ранок і можна буде далі спрямовувати свої дії кудись. Ну що сидіти, я ж не можу сидіти...у мене ж донька, та ще й мати. Пішла, може знайду десь там чай попити або щось з'їсти на вокзалі. І знову таки, мабуть, це був мій перший раз за останні 10 років, коли я приїхала до Чернівців, тобто дуже давно я не була в Чернівцях. Перепрошую.

І коли я прийшла, просто ходила по вокзалу, бачу відкриваються двері і жіночка виходить з якихось дверей. І так трохи розговорилися, і вона каже: «Тут же є кімната відпочинку, я тільки здала кімнату». Я туди бігом, і кажу: «У вас звільнилась кімната?» -«Так, звільнилась». І я зібрала дівчат і ми вперше за три доби... (мабуть, знаєте, емоції все ж таки, перехоплює горло на якомусь етапі). Отже, це була така щедра божа допомога нам, бо за три доби ми майже не спали і це був перший мабуть такий тихий сон за останній місяць або декілька тижнів, коли ти розумієш, що ніде поряд нічого не вибухає. Чернівці майже був один з найтихіших регіонів. Тобто відчуття оцієї, мабуть, відносної безпеки, воно дуже багато коштує. І за це варто боротися. І вже зранку коли ми прокинулися, ми вже дісталися до кордону з Румунією, і мабуть нам ще раз повезло, бо день був дуже сонячний і теплий. Румунія зустріла нас дуже щиро. Також було дуже добре організована зустріч українців, тобто і їжа, і поради, і транспорт, і медична допомога – все, що необхідно ми тут почали отримувати. Ще декілька днів ми були вимушені бути у Бухаресті, де один з університетів надав нам кімнату у гуртожитку. Це була окрема кімната, дуже добрі умови для проживання. Студентів на той час не було, тому що ще продовжувалися обмеження з Ковіду. Дуже багато людей з України, Румунія розміщала саме у гуртожитках, студентських гуртожитках. Тобто оце мабуть була перша така подія, яка повернула мене знову таки з початку оцих всіх жахливих подій до системи освіти. Освіта почала нас, знаєте так, привітати. Після цього, я отримала пропозицію від наших друзів, вони запропонували нам скористатися їх будинком у Греції (будинок для відпочинку, більш літній). Запропонували нам з родиною зупинитися там на якийсь час, скільки буде потрібно, але ніхто не знав як довго це буде потрібно. І коли ми приїхали до Греції, це була не зовсім та Греція до якої ми звикли – сонячна, з теплим морем та гарячим повітрям – зовсім ні, це була Греція зимня –

трошки промозгла, трошки прохолодна, поряд з морем – це все ж таки така холодна вологість. Але дуже добрі люди, відкриті, щирі, які також намагалися допомогти нам хто чим міг. Можу сказати, коли ми приїхали... Якщо у Польщі, у Німеччині, у інших європейських країнах вже почали працювати певні програми підтримки для українців, Греція поки що не пропонувала нічого. Вони там готували якісь законопроекти, тобто працювали над цим, але ніякої допомоги, окрім волонтерства, ніякої змоги не було надати. І в цей момент присутнє відчуття того, що «а чи є в мене робота?», «а чи відновиться університет?», «а як там колеги?», «а як наша команда?», тому що всі проекти, які були пов'язані з університетом, вони повисли у повітрі. Ті громадські проекти, які ми готували - я отримала листа від партнерів з Євросоюзу, що вони будуть припинені або перенесені в інші території – тобто з ними також щось треба вирішувати, але розраховувати на них поки що також не можна. Тобто це було відчуття того, що «а чи маєш ти роботу і за що купувати харчі завтра, якщо сьогодні ти її не знайдеш». Можу сказати, що ми жили в невеличкому селищі у Греції, тож про пошук роботи в університеті не йшлося. Вивчення грецької – для мене це був ще той виклик. І я зрозуміла, що не знаю чи зможу я подолати цей виклик чи ні. Теж саме відбулось з моєю донькою; якщо залишатися в Греції, то треба було б їздити на навчання майже за три селища. І вивчати грецьку, як спілкуватися, бо англійською, можу сказати, греки не дуже сильно спілкуються, більше емоційно (спілкуються). Отже, що чекало на професора українського університету в Греції, то, мабуть, клінінг, кетерінг і збір оливков. Ну якось витрачати потенціал на це – це мабуть було трошки жалкувати. Плюс до всього, вже починався сезон. Ми були в Греції майже до початку червня. І коли починається сезон, то повертаються господарі в будинок і знімати житло було дуже дорого в сезон. Дуже дорого. В будь-якому разі нам треба було вирішувати, що ми мали переїжджати. І в цьому випадку нас знов підтримала система освіти, скажімо так, але вже система неформальної освіти. Тому що до цього, моя донька протягом двох років займалася за програмою підготовки до вступу до сполучених штатів Америки. Це програма «Ukrainian Global Scholars». І я дійсно вражена тими результатами, тими ідеями, тими підходами, які ці дівчата та хлопці, скажімо так, демонструють і яким чином вони можуть використовувати ті можливості, які сьогодні в світі надаються для студентів, яким чином вони можуть саме притягнути це до потреб українських школярів, до потреб України, яким чином вони популяризують цей потенціал українських дітей – я просто вражена. Дійсно молодці! Дійсно багато молодих, талановитий дітей отримують певні можливості до навчання за кордоном завдяки цієї організації. Зараз вони відкривають наступну ланку, скажімо так. Можливо ви чули це, «Ukrainian Global University» – новий проект, який вони відкривають, тобто вже виходять на інтернаціоналізацію на рівні університетів. І оці два роки нам допомогли і було дуже несподівано отримати пропозицію, що «так, у нас є пропозиції у Великобританії для школярів у певних школах підготовки, якщо ви не проти змінити свої наміри навчатися не у Сполучених Штатах, а у Сполученому Королівстві, то ми будемо сприяти вашому впровадженню цього рішення». Ну звісно так, чому ж ні! Дар гарний, хто ж буде відмовлятися. І це стало для нас, ну можливо таким знаєте, «флюгером» куди нам далі прямувати. Тобто майже вся родина поїхала далі за донькою, куди вона, туди й ми. Ми знайшли спонсорів поряд з...перше місто куди ми приїхали був Бірмінгем. Це було поряд з місцем де знаходиться зараз школа доньки і було зручно. Десять за пів години або хвилин сорок я могла дістатися до неї. Але коли ми приїхали, це було у червні, дійсно, можу сказати, дуже багато шкіл, майже 13 осіб з оцієї когорти маленьких таких учнів, тобто вони там були наймолодші, вступили до різних пансіонів Великобританії, в різних школах. Зараз вони підтримають стосунки і, безумовно обмінюються своїми враженнями від різних шкіл. Обмінюються тим, чим відрізняється українська школа від британської школи. Це також дуже цікаво послухати саме від дітей, які мають той чи інший досвід і, можливо, хтось ще мав проміжний досвід у школах Європи. Тобто оці враження, які є плюси, які мінуси; мені

здається, що це також треба збирати найкращі практики та впроваджувати в Україні, тому що ці діти вже є носіями цього досвіду і можуть оцінити ті чи інші розуміння. І далі, звісно, коли ми приїхали...можу сказати, що почали відбуватися інші дуже добрі процеси – переміщення нашого університету. Тобто в Маріуполі люди почали виходити з окупації, виходити на зв'язок, вже змінювати своє місце положення, тобто виїжджати з тих територій і облаштовуватися на нових. І майже у квітні ми отримали повідомлення від ректора, що «так, я вийшов із окупації і зараз починаю процес переміщення університету». І в цей раз переміщення університету, на мій погляд, було більш організованим, тобто і міністерство освіти вже мали певний досвід, і ректори, і були люди, які вже пережили ці етапи переміщення, тобто ми могли поділитися цим досвідом з нашими новими колегами і процес відновлення почався дуже, дуже швидко. Роботи було багато, тобто пошуку якихось документів, відновлення того, що втрачено. І можу сказати, що на нашій кафедрі дуже було добре, що майже вся мої колеги вийшли на зв'язок, долучилися до цих процесів і ми в повному обсязі, тобто на нашій кафедрі не було кадрових втрат. І це дуже добре, ми дуже раді цьому. І майже в повному складі ми продовжуємо зараз працювати далі, майже рік вже, у різних країнах, у різних куточках України знаходяться люди. Всі розпорошені, але всі разом. І це також дуже добрий досвід і оці дистанційні технології дуже допомагають все ж таки підтримувати якість спілкування, якість навчання, якість наукових досліджень. Отже все майже почалось. Але 30-го червня, контракт мій закінчився і я знову відчула себе безробітною. Це був мій перший досвід, коли я відчула себе безробітною в чужій країні. Можу сказати, в цьому випадку Велика Британія надала дуже гарну схему підтримки українців в таких складних умовах. Тобто саме спонсорська схема за якою ми приїхали, вона надає дуже багато переваг не лише те, що стосується фінансової підтримки, але і підтримки розміщення, коли ти маєш перш за все поряд зі спонсорами умови, які повністю відповідають потребам. Тобто, коли ти заходиш в орендовану квартиру, там часто і меблів немає, а коли ти живеш зі спонсорами, спонсор опікується якимось твоїми потребами, якимось радить, відгукуються, тобто якісь невеличкі, але важливі для нас моменти – вони були враховані. Про що я кажу, наприклад, мамі було важко спускатися і прасувати речі у відведеному місці для прасування і їй поставили окрему у кімнаті прасувальну дошку, щоб вона могла у себе прасувати. Тобто невеличкі такі аспекти, але які дуже впливають на якість життя. Дуже добрий у нас спонсор, ми і зараз в дуже гарних стосунках залишилися. Вона індіанка, індійська жінка, а він британець, тобто у нас був такий мікс культур, мікс ставлень, мікс емоцій. Вони також дуже емоційні люди. Ми обмінювалися досвідом національної кухні, тобто дуже багато досвіду, саме культурного обміну. Звичайно можливість постійно тренувати англійську коли ти спілкуєшся зі спонсорами – це безцінний досвід цієї сфери за яку у нас дуже часто багато коштів віддають, щоб просто відчувати себе у середі. Ця схема повністю пропонує всі ці умови. Безумовно дуже важлива підтримка, можливості безкоштовного навчання для дітей, безкоштовної підтримки медичного забезпечення і багато, скажімо так, волонтерської роботи, яку проводять саме британці, пропонуючи певну соціальну, психологічну підтримку, тобто формування оцих українських ком'юніті саме за ініціативою людей, які вже або довго знаходяться у Великій Британії або це британці, які самі місцеві жителі. Я дійсно вражена цими процесами, процесами самоорганізації, готовності, відкритості, готовності підтримати і надати якісь поради. Це час від часу дуже важливо, коли ти в чужій країні і ти не розумієш як працює система, куди бігти, якщо у тебе щось трапилося. Але ми, я ж кажу, отримали дуже гарну допомогу. І, безумовно, я ж почала шукати роботу для себе, тому що чи буду я продовжувати в такому дистанційному режимі працювати далі чи ні, які будуть прийняті рішення керівництвом, чи запросять мене знову чи ні, було багато питань про це. І я почала ходити на різні тренінги; то Job Centre пропонував, то всі ці громадські організації, щоб відчувати, яким чином в цій країні шукають роботу. І, безумовно, дуже багато пропозицій

знов таки було та мабуть, що і зараз є це клінінг, кетерінг... Але можу сказати, мені знову пощастило. Бо в мене була дуже добра коуч у Job Centre, дуже гарна дівчина, яка сказала мені: «Да ти майже не дивись туди! То не для тебе! Ти шукай роботу своєї мрії». Я кажу, що я завжди насолоджувалася своєю роботою в університеті. Тоді давайте будемо шукати роботу в університеті». Але можливо у мене був B2 рівень, але я можу сказати, що я відчула, що то недостатньо, то можливо достатній для виживання в країні, але не для того, щоб працювати в університеті де саме мова має стати для тебе інструментом заробітку, скажімо так. Отже, я почала ходити на курси, почала спілкуватися більше з британцями у цих проектах, в різних тренінгах. І вже почалися якісь пропозиції щодо роботи, але що мої хости, що мій коуч, вона постійно «Це не для тебе. Це ні. Тобі треба трошки почекати. Це ще не твоє». Я не знаю звідки вони все це знали, але я знов таки прислухалася до цих порад і відправляла все ж таки заявки у різні університети, як на робочі посади, вакансії, так і на програми, і можна сказати, що почалися оці слухи, якісь обговорення, що треба створювати програми для українців «Academic staff» в британських університетах. І безумовно оця пропозиція Кембриджського університету, яка саме моя хост сказала, що оце мабуть щось для тебе. «Давай подавай резюме швиденько». І я відправила документи. Дуже довго ми чекали. Я відправила мабуть ще в червні, але лише наприкінці або мабуть на початку жовтня ми отримали результати і я були серед цих щасливих обранців, які потрапили на програму підтримки українських науковців у Кембриджському університеті.

Можу сказати, що, мабуть, це той досвід, який демонструє цінності університету, тобто поширення оцих цінностей, серед яких є якась сталість, збереження ідей, генерація ідей, повага до думок, і створення умов, дійсно для різноманіття цих думок. Тому що на програму були обрані люди з різних сфер, з різних галузей науки, з різним бекграундом, тобто як молоді, так і досвідчені вчені. І дійсно, ті умови, які надані програмою – вони вражають просто. Ці можливості: долучення до спільнот, відвідування певних лекцій, семінарів, можливості спілкування з колегами, багато зустрічей із запрошеними спеціалістами майже зі всього світу, багато можливостей спілкування і обговорення та підтвердження своїх думок з критичними фахівцями, які допомагають, запобігають певним помилкам. Ну а про бібліотеки, про доступ до джерел, я навіть не знаю, якими словами можна описати ці можливості і дуже цікаво. Звісно постійно дуже багато нових людей і створені умови для того, щоб з ними познайомитись. Тобто, дійсно, дуже цікаво. І на сьогоднішній день я думаю, що якщо цей досвід буде поширений в інших університетах – це буде чудово, тому що на мій погляд саме потенціал України, з одного боку в тому, щоб зберегти те, що є, тому що на мій погляд, це важливо не лише для України, але це важлива частина світового потенціалу науки. З іншого боку, той досвід, який на сьогоднішній день набуває Україна, він буде...ми маємо його поширювати, ми маємо його якимось чином аналізувати, збирати та поширювати, тому що це, на мій погляд, буде новий, нова стадія розвитку як соціальних наук, так і наук управління, так і гуманітарних питань. Тобто це багатий такий буде, дуже насичений етап розвитку світової науки. Ну я вже мовчу про військову, бо я там не дуже розуміюся на цьому, але, я ж кажу, що Україна на сьогоднішній день – це джерело нових рухів, підходів у науки, у різних напрямках. І я думаю, що буде дуже добре, що цю ініціативу будуть підхоплювати і інші університети і це буде корисно, як для університетів України так і для університетів у Великій Британії. Отже, думаю що всі українські вчені будуть і надалі відкриті до співробітництва, до партнерства, до пошуку якихось взаємовигідних аспектів співпраці. Тобто мені здається, що це можливо, якщо бачити у кожній кризі якийсь потенціал, то мабуть потенціал в науковому середовищі – це напевно буде саме те, що ми будемо розглядати як позитивні наслідки цих жаклих подій, які ми вимушені були пережити.

- **Ірина Кушнір:** Так, звичайно, звичайно. Дуже дякую вам. Може ще кілька слів про якісь перешкоди з якими ви стикнулися. Ось ви згадали про англійську мову, звичайно, що такий бар'єр був і ще дотепер ще трошки є. Можливо ще щось.
- **Анна Чечель:** Можливо дійсно є дещо до чого треба було адаптуватися і прийняти це, - це дійсно підхід до спілкування. Тобто дуже багато переписок, дуже багато форм, які необхідно заповнювати, дуже багато можливостей, які також знаходяться десь в якихось інтернет джерелах, платформах і про це все треба знати. Тобто як це знайти, як до цього докопатися, зрозуміти як це працює, з чого потрібно починати. Дуже добре коли є хтось поруч і підштовхує, підказує і якимось налаштовує куди далі рухатися, тому що тут трошки іншим чином все налаштовано ніж ми звикли. Не завжди можна комусь зателефонувати і запитати, бо особистих контактів поговорити майже, може і не бути. Коли спілкуєшся з кимось зі штучним інтелектом, то він не завжди відповідає на питання, які тебе турбують. Це таке серед перешкод, які дійсно були. Можу сказати щодо мови, коли ми приїхали в Бірмінгем, у мене було відчуття, що я майже не знаю англійської, тому що там цей місцевий акцент – це зовсім інша англійська. Але мені здається коли до нього вже починаєш звикати і коли ми вже переїхали в Кембридж, то тут це був рай просто. Коли люди спілкуються дійсно тією англійською, яку ти вивчав до цього і тоді більш комфортно відчуваєш себе з цим питанням. Багато питань вирішується телефоном. І спочатку для мене це також було випробуванням, тому що коли людина по телефону ще й з акцентом – це подвійне випробування. Але зараз поступово воно якимось приходить до більш менш зручного формату. Зараз можу сказати, що дійсно для вчених дуже багато відкрито грантових пропозицій, якихось програм, можливостей, але знову таки, розібратися, що саме тобі підходить і куди доцільно подаватися, а що можливо буде втратою часу, можу сказати, що таких послуг немає, щоб хтось цим займався. Можливо це один з важливих моментів, чого зараз на сьогоднішній день немає. Тобто якогось фандрайзингових відділів, можливо там консультаційних послуг саме для відповідних галузей наукових. Тобто тут можливостей багато, але кожен сам має знайти свої можливості. Можливо я помиляюся, то ви мені підкажіть, бо буду рада отримати вашу пораду також.
- **Ірина Кушнір:** Приблизно так воно і є. Звичайно, після інтерв'ю також можу поділитися своїми враженнями і думками теж. І ще хотіла запитати коротенько. Щоденно ваша робота на чому зосереджена? Чи ви якісь дослідження робите на конкретну тематику і чи також ще паралельно підтримуєте український університет?
- **Анна Чечель:** Я зараз продовжую працювати в українському університеті і безумовно дуже багато навантаження і, дійсно, цей диджиталізований формат, він дуже виснажує, але на сьогоднішній день університет працює вже все більше в змішаному форматі, але безумовно хто знаходиться за кордоном працює дистанційно. І паралельно продовжуємо наше дослідження, також продовжуємо свої дослідження та намагаюся долучитися до місцевих проектів. Але це проекти, які також пов'язані з розвитком України. Зараз мене запросили до проекту, що пов'язаний з розвитком соціального підприємництва в Україні і я буду намагатися бути корисною в цьому проекті. Але зараз для мене це перші кроки, скажімо так, і зараз розбираємося де саме можна буде долучитися і які саме дослідження отримаємо в результаті цього проекту. Тобто буду намагатися далі поширювати також цей досвід.
- **Ірина Кушнір:** Так, звичайно. Які ваші плани на майбутнє?
- **Анна Чечель:** Майбутнє? Ну, ви знаєте, подивимося. Тяжко сказати. Тому що з одного боку зараз, мені здається, серед тих людей, які знаходяться за кордоном, зараз два таких підходи. Тобто є люди, які орієнтовані на дітей і в цьому випадку залежить від того наскільки дитина пристосовується до нових умов навчання, перш за все. Тобто, я знаю, що багато людей, хто планують повертатися якомога швидше, тому що дитина не змогла прийняти оці інші умови навчання. Я можу сказати, у нас навчання достатньо напружене у дитини, у доньки моєї але їй цікаво. Тобто з англійським у неї все добре, слава богу, навчання багато часу займає і

достатньо напружено, важко. Але будемо сподіватися, що все ж таки вона зможе успішно закінчити навчання тут. Паралельно вона ще намагається закінчити українську школу. Це їй вдвічі важче тягнути два процеси, бо не завжди ці процеси перетинаються. Тому що, якщо тут вона навчається на системі за програмою АВ диплому і в неї шість предметів, то в Україні їх шістнадцять. Отже, подивимось як це буде. І дійсно далі буде стояти питання, в будь-якому разі, я намагаюся підтримувати зв'язки з українським університетом, я намагаюся знайти себе тут також з колегами. І все буде залежати в нашій родині від планів на майбутнє нашого молодого покоління, бо ми спрямовуємося саме на підтримку молоді і подивимось. Зараз не можу сказати чітко, тому що залежить від того де буде і які двері вищої освіти будуть відкриті для нашої дівчинки. Але в будь-якому разі будемо залишатися з Україною, будемо намагатися підтримувати. Мені здається, що важлива підтримка тих людей, які в Україні і поза Україною, якщо ми працюємо на спільні процеси відновлення, розвитку та стабілізації певних процесів, зміцнення рідної країни, неважливо де ти знаходишся, важливий той вплив, який ти робиш для цього. Я сподіваюсь, що наше інтерв'ю також буде мати певний вплив і допоможе як українським вченим, так і спільноті в цілому зрозуміти, що так, ми українці, сильні, ми розумні, талановиті і налаштовані тільки на зміни на краще.

- **Ірина Кушнір:** Настільки вражаюче і цікаво, пані Анно, що мені слів бракує, все чим ви поділилися, що розказали – це просто варто пережити і пройти, щоб все це повністю зрозуміти. Я вам дуже дякую, що ви поділилися, дуже корисно для проекту і для наступних, хто буде слухати і визнавати про ці всі справи.